

DR. SZERÉNYI MÁRIA
Szűcs Sándor Általános Iskola
Budapest

Néhány gondolat a Toldi tanításáról

Tanév vége felé, a Toldi összefoglalása után játékosnak szánt feladatot adtam hatodikosaimnak. Kiválasztottam a műből tíz régies vagy ritkán használatos szót, lediktáltam őket; a gyerekeknek a szavak mellé kellett írniuk a mai nyelvben használatos szinonimát.

Az eredmény megdöbbentett. A tíz szóból egy olyan volt, a *kuvasz*, amelynek jelentését mindenki tudta, egy elfogadható volt, a *zsenge* (88%). Olyan, általam közismertnek tartott, ma is használatos szónak viszont, mint a *fősvény*, amelyet eszembe sem jutott az órán megmagyarázni, összesen 18% tudta a jelentését. Ugyanennyien ismerték a *dőzsöl* szót is.

Úgy tűnik, a lapalji szómagyarázatokat a gyerekek nem olvassák el eléggé figyelmesen, illetve ez nem elegendő ahhoz, hogy az új ismeret rögzüljön bennük.

A *nádor* szóra 50% emlékezett, ez a harmadik legjobb eredmény. Ennek a szónak a jelentéséről, a nádori méltóságról részletesen beszéltünk az egyik órán.

E tízszavas játék eredménye/eredménytelensége miatt, már pusztán kíváncsiságból összeállítottam egy másik tízszavas listát. Ez nehezebbnek bizonyult az előzőnél. Legjobb eredményt a *bibic* szó érte el (83%), az összes többi ismerete átlag 15%-os. Közöttük olyan szavak, mint az *elenyészett*, a *pallos*, a *bocskor*. Egyetlen tanuló sem tudta a *toportyán* főnév jelentését, jöllehet a lapalji jegyzet magyarázza. 18 tanulóból 15 írta, hogy nem tudja, három egyéb „megoldás”: 1) egy étel, 2) ügyesen, 3) erős.

Igazi veszélynek azonban nem azt érzem, amikor valaki nem ismeri egy szó jelentését. Ha megnézzük a mellékelt táblázatot, rögtön szemünkbe ötlük, hogy szinte mindenütt a harmadik oszlopban levő szám a legmagasabb. Azaz a gyerek azt hiszi, hogy ismeri a szót, de téves jelentést tulajdonít neki. Ez a jelenség igen veszélyes. Így sokszor csak véletlenül derül ki, hogy a gyerek félreérti a szót, és ennek következtében egy egész szövegrészt is.

SZÓ	TUDTA	NEM	FÉLREÉRTETTE
<i>öreg</i> karszék	11%	11%	78%
pallos	22%	11%	67%
toportyán	0%	83%	17%
ír	24%	11%	65%
bibic	83%	11%	6%
bocskor	33%	6%	61%
elenyészett	22%	6%	72%
csoroszlya	22%	67%	11%
zsombék	28%	44%	28%
nyoszolya	22%	22%	56%
fősvény	18%	6%	76%
zsenge	88%	0%	12%
dőzsöl	18%	18%	64%
méla	33%	33%	34%
zsindely	6%	20%	74%
parlag	26%	26%	48%
nádor	48%	12%	40%
hetyke	25%	31%	44%
kuvasz	100%	0%	0%
mén	40%	6%	54%

Néhány érdekes félreértés:

Hasonló hangzása miatt a *fősvényt* az *ösvénnyel* azonosította a tanulók 50%-a, a *zsendelyt* a *kötéllel* (vö. zsinég) 43%, a *parlagfű* hatására a *parlagot fűfajtának* vélte szintén 50%, a *dőzsölt dörzsölnek* gondolta 18%.

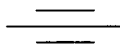
Legszínesebb a *nyoszolya* szó félreértési skálája: *szoknya* 20%, *fejkendő* 6%, *koszorúslány* 6%, *jó* 6%, *bátortalan* 6%, *hosszú rúd* 6%, *ágyat fedő selyem* 6%.

A tankönyv lábjegyzete a feladatban szereplő húsz szó közül tízet nem magyaráz. Ezek a következők: *fősvény*, *öreg*, *bíbic*, *bocskor*, *elenyészett*, *dőzsöl*, *méla*, *zsendely*, *hetyke*, *mén*.

Külön szeretném felhívni a figyelmet az *öreg karszék* kifejezésre. Itt az *öreg* szó jelentése nem *régi*, hanem *nagy*. Vö.:egyéb XIX. századi irodalmi művek: öregbetűs imakönyv, öregujj (nagyujj=hüvelykujj), „A táblára egy öreg A betű volt felírva”, stb.

Természetesen legkevésbé sem áll szándékomban a lábjegyzetek készítőit elmarasztalnom, hiszen jómagam 28 éves magyartanári gyakorlattal sem számítottam arra, hogy éppen ezek a szavak igényeltek volna külön magyarázatot. Csak kollégáim figyelmét szeretném felhívni arra, hogy éppen a 4 legkevésbé ismert szót (*zsendely*, *dőzsöl*, *fősvény*, *hetyke*) nem magyarázza a lábjegyzet. Talán ez is az egyik oka annak, hogy jelentésüket nem tudják a gyerekek. De a *bíbic* kivételével valamennyi jegyzetben nem magyarázott szó ismerete 6% és 33% között van, tehát a tanulók kétharmada nem ismeri.

Szembe kell néznünk két ténnyel. Az egyik közismert: tanulóink nagyon keveset olvasnak. (Az okokra most nem térek ki.) Ezért még passzív szókincsük is elég szegényes. A másik: A XX. század legvégén járunk. A XIX. század irodalmi nyelve egyre távolabb kerül tőlünk. A Toldi nyelve a 150 évvel ezelőtti magyar nyelv. Csak igen bőséges magyarázattal érthető gyerekeink számára. Ezeket a magyarázatokat semmiképp nem szabad „elszórlnunk”, mert azt az élményt, melyet a XIX. század legnagyobb alkotásai, köztük a Toldi, nyújtanak, csak így biztosíthatjuk tanulóink számára.

DR. H. TÓTH ISTVÁN
Tanítóképző Főiskola
Kecskemét

A kiejtéstanítás gyakorlatának alapozása

A pedagógiai gyakorlattal szemben támasztott elsődleges követelmények között találjuk a *köznyelvi kiejtéssel* kapcsolatosakat is, tudniillik a *beszédlégzés*, az *artikuláció*, a természetes *időtartam*-kialakítása, annak megtartása, továbbá a *hangkapcsolatok* normakövető *kiejtése* ugyanúgy szükséges minden tanórán, illetőleg tanórán kívüli kommunikációban, mint a *mondat-és szóvegfonetikai eszközök*, valamint az *értelmi szünettartás* realizálása.

A Módszertani Közleményekben *Megújul-e kiejtéstanításunk?* címmel már foglalkoztam – bevezetéképpen – a fenti problémával. Most – tekintettel a NAT-ban olvasható elvárásokra – részletesen szólok a kiejtéstanítással összefüggő jelentősebb kérdésekről.

A LÉGZÉSTECHNIKAI GYAKORLATOK

Ismérvék – háttérinformációk

A kiejtéskultúra alapja a helyes légzés. A légzéssel kapcsolatban ismernünk kell az élettani vagy néma légzés (feltétlen reflex) és a beszédlégzés (feltételes reflex) jegeit, továbbá a vegyes mélylégzés, más kifejezéssel a rekeszlégzés jellemzőit.